

# DE NALATENSCHAP VAN JOANNES VAN TORRE, EEN HEISTSE VISSER ANNO 1768.

Jacques Larbouillat

## 1. Inleiding.

In het verleden werden in *Rond de Poldertorens* reeds vaker de "*Staet ende inventaris van alle de goederen*" van voorzaten uit onze regio gepubliceerd. Evenwel niet van een visser uit ons werkgebied.

Onze medeleden de heer en mevrouw Jozef en Cecile Couwijzer-Dewilde, gedreven genealogen uit Knokke-Heist; bezorgden ons dergelijk interessant document, waarvan het "typoschrift" in bijlage wordt gepubliceerd.

Dit document stelt ons in staat de levensomstandigheden te kennen en te vergelijken met andere beroepen en maatschappelijke standen in de tweede helft van de achttiende eeuw, in onze Zwinstreek.

## 2. "Heyst" rond 1750.

In de achttiende eeuw was Heist een klein dorp, beschermd tegen de zee door de duinen en de Graaf Jansdijk. De zool van de Graaf Jansdijk ligt nu onder de sporen van de buurtspoorweg in het midden van de Elisabethlaan.

De lage huisjes met strooien daken stonden grotendeels gegroepeerd tussen de huidige Hermans Lybaertstraat aan de westkant, medio 18de eeuw nog een kerklandweg. Aan de oostkant was de huidige Visserstraat, toen "Ooststraat" genoemd de oostgrens van het dorp. De huidige Kerkstraat, toen "Zuidstraat" was aan beide kanten bewoond en vormde de zuidgrens van de bewoonde dorpskern. De percelen aan de noord en zuidkant van de "Noordstraat", nu Vlamingstraat, waren weinig bewoond en behoorden aan de kerk en de Dis van Heist en werden in cijns verhuurd aan enkele inwoners. De parochiekerk door onvoorzichtigheid van Spaanse soldeniers in 1600 uitgebrand, was tussen 1629-1630 op dezelfde plaats herbouwd, en stond een vijfhonderd meter bezuiden de dorpskom, langs de "Ramskapelse Heerweg", nu de Heistlaan<sup>1</sup>.

In 1748 stelde hoofdman Bartolomeus Amandels in opdracht van het Brugse Vrije een lijst op van de bevolking van Heist. De totale bevolking bedroeg 301 inwoners. Er waren 59 gezinnen. Deze werden in vijf categorieën ingedeeld. De eerste groep was de geestelijkheid: deze telde twee gezinnen, de pastoor Ignatius Bocxtaele en zijn zuster, de koster en zijn vrouw.

---

<sup>1</sup> M. COORNAERT, Heist en de Eiesluis, Tielt, p. 402-403.

De grote landbouwers waren met elf gezinnen, waaronder Jan Quintens van het Boerenhof de grootste was, met 160 gemeten land.

De derde groep bevatte de neringdoenders. Hier vinden we dertien gezinnen. Er waren twee herbergiers-brouwers, één molenaar, één wagenmaker, één timmerman, één hoefsmid, één metsler, één strodekker, twee schoenmakers, twee winkeliers, één schaper.

De vierde groep: de arbeiders en de kleingebruikers waren het talrijkst. Deze telden drieëntwintig gezinnen met tweehonderdentwee personen. De vijfde groep de disgenoten telde tien gezinnen met tweeënzestig personen en werden onderhouden door het armenbestuur van de kerk<sup>2</sup>.

In 1748 staat er geen enkele visser onder de bevolking van Heist vermeld. De befaamde middeleeuwse visserij van Heist was tenietgegaan met de godsdienstoorlog op het einde van de 16de eeuw. De vissersfamilies, waarvan velen sympathie hadden voor het Calvinisme, waren gevlucht naar het noorden.

In 1757-1758 begint de zeevisserij opnieuw te Heist, enkele Heistenaars reden drie vissersschuiten uit naar Blankenbergers model. Zij werden geïnspireerd door de toen bloeiende vissersnering van Blankenberge.

In 1761 bestaat de visserij te Heist uit drie "stiermans": Jacob Dewaey, Jan Dewaey en Karel Desmidt, en verder uit tien "maets" of vissers, waaronder Joannes van Torre. Daar er te Heist geen georganiseerde visverkoop bestond, trachtten de Heistse vissers hun vangsten te Blankenberge binnen te smokkelen, en daar onder de lokale vis te mengen en te verkopen. Dat lokte protest uit bij de Blankenbergse vissers. Een octrooi uitgevaardigd op 12 februari 1763 erkende Heist als een vrije vissersplaats. Dit zal het vissersbedrijf van de Heistenaren bevorderen en tot bloei brengen in de 19de eeuw<sup>3</sup>.

### 3. De familie van Torre te Heist.

Emanuel van Torre werd geboren te Heist op 14 maart 1706. Zijn ouders Egidius en Martine Hidde, waren gehuwd te Lissewege en overleden beiden te Heist.

Hoofdman Bartholomeus Amandels die behalve landbouwer ook schatter was, vermeldde in zijn lijst voor de volkstelling van 1748 onder de arbeiders en kleingebruikers: Emanuel van Torre gehuwd met Anna Barremaeckers. Zij hadden twee kinderen, een zoon Joannes en een dochter Anne-Marie. Om de eindjes aan elkaar te knopen zorgden ze voor een oude vrouw van 89 jaar, besteed door de Dis. De zoon Joannes geboren in 1732 was dan ongeveer 16 jaar.

Tien jaar later is Joannes van Torre bij de eerste vissers die de zeevisserij terug beginnen te beoefenen vanop het strand met de kleine Heistse schuit. Hij is nu zesentwintig jaar en bezit zijn eigen visnetten. Inmiddels is hij verliefd geworden op de parmantige zevenentwintigjarige jonge dochter Pieternelle Schoolmeester. Het is de grote liefde en op 20 juni 1758 gaan ze naar pastoor Ignatius Bocxtaele om een huwelijkscontract op te stellen, omdat er geen notaris was, want ze zullen binnenkort trouwen. De pastoor woont in de pastorie bezuiden de kerk langs de "Ramskapelse Heerweg". In het "ancien regime" werden de huwelijkscontracten voor de pastoor verleden en door hem bewaard. In de tweede helft van de 18de eeuw werd dit door de wetgever verboden. Joannes van Torre, neemt zijn ouders Emanuel van Torre en Anna Barremaeckers mee als getuigen. Pieternelle Schoolmeester laat zich begeleiden door en neemt als getuigen haar broeder Joseph Schoolmeester en haar oom Joannes Schoolmeester. Haar ouders Michiel en Catheline Vernieuwe zullen waarschijnlijk belet, ziek of overleden zijn.

<sup>2</sup> J. DE SMET, De bevolking van Heist in 1748, in : *Rond de Poldertorens*, VI. 1964, 4, pp. 106-109.

<sup>3</sup> M. COORNAERT, o.c., pp. 190-193.

#### 4. Het huwelijkscontract.

Pastoor Ignatius Bocxtaele, nam het gebruikelijke papier "*met eenen zegel van ses guldens*", scherpste een nieuwe ganzenveer, doopte die in de inkt en schreef voor de zoveelste keer met dezelfde gebruikelijke geijkte termen het huwelijkscontract, waarvan "*de copie conforme autanticque*" in bijlage.

De voornaamste bepalingen van dit huwelijkscontract bestonden uit het volgende: indien de bruidegom de toekomstige bruid komt te overleven met kind of kinderen, zal hij in het bezit blijven van al zijn klederen, zijn gouden of zilveren juwelen, het beste ledikant "*gestoffeert inghevolghe hunnen stael*", en zal hij overname mogen doen van al de meubelen en het gerief van het sterfhuis, volgens de geschatte waarde.

Voor de bruid werden dezelfde voorwaarden vastgelegd. Bovendien zal indien er geen kinderen uit het huwelijk geboren worden, de bruidegom Joannes van Torre, al zijn vissersgerief mogen behouden, en als "gift onder levenden en toekomstige echtgenoot" genieten van de beschikbare eerste 700 guldens uit het sterfhuis. De toekomstige bruid kreeg in dit geval 900 guldens uit het sterfhuis "*voor een huwelicxsche duwarie*".

Verder zullen alle niet afgesproken zaken geregeld worden volgens de wetten en gebruiken uit het "*deelbouck slants vanden Vrijen*".

#### 5. De "Staet ende inventaris van alle de goederen".

Op 2 april 1768 overleed Joannes van Torre "*visscher der visscherye van Heyst ende vryelaet vanden lande van vryen, binnen den ambachte van Lisseweghe*". Het huwelijksgeeluk had tien jaar geduurd. Hij liet een weduwe en drie kinderen na: Joanna omtrent acht jaar oud, Joannes omtrent vijf jaar oud en Cecilia omtrent drie jaar oud.

Zoals nu trad de administratie in werking. De adellijke heren schepenen van "*weesen slants vanden vryen*" Jonker Henricus Pruyssenaere en Jonker Jan Portee poederden hun pruiken en J. Vande Walle de griffier scherpste zijn ganzenveer. Er was werk aan de winkel.

De heren schepenen duiden twee schatters aan, de eerste was Adriaen Gheleyns, één gezworen schatter van het Brugse Vrije, de tweede was Andries Homers "*éene vande stierlieden der visschers van Heyst*", een deskundige op het gebeid van visserijgerief, zo ging dat in de "Oostenrijkse tijd".

Schipper en stuurman Andries Homers was afkomstig van Ramskapelle en werd visser te Heist in 1760; zes jaar later was hij stuurman. Later nam hij het wat rustiger aan en werd in 1792 herbergier te Heist. Andries Homers was voor zijn tijd een geletterd man, hij kon lezen en schrijven.

De schatters deden hun "presye" en aanhoorden op 16 mei 1768 de weduwe en "besittighe"<sup>4</sup>, Pieternelle Schoolmeester. Zij verklaarde overeenkomstig het huwelijkscontract: er waren drie kinderen geboren uit haar huwelijk met Joannes van Torre, te hebben behouden al haar wollen en linnen klederen, haar juwelen en de beste ledikant met beddegoed.

Dit bleef dus buiten de raming van de gemeenschappelijke inboedel. Bij het sluiten van het huwelijk bezaten de beide echtgenoten geen onroerende goederen, enkel bezat de "besittighe" een deel van een huis dat op cijnsgrond stond in Blankenberge. Het werd door haar en haar overleden man verkocht gedurende hun huwelijk voor in de twintig groten, en in de gemeenschappelijke inboedel van het gezin gebracht. Dit ter memorie.

Hun huisje, dat zij met de overledene bewoonde stond op cijnsgrond van de kerk. De grond was dus eigendom van de kerk van Heist. Daar betaalden ze rente voor. Het huisje was hun eigendom en stond waarschijnlijk op een der percelen in de "Noordstraat" nu Vlamingstraat. Het werd geschat op dertig ponden groot courant geld.

De schatters gingen verder op de traditionele manier te werk. Ze vatten de aanwezige voorwerpen samen per kamer of ruimte, en ze hechtten aan elke samenvatting een gezamenlijke waarde.

**In de keuken** werd gevonden: een haardijzer, een tang, en rooster. Op de schouwmantel één schouwkleed. Verder één schup, twee tafels, tien stoelen, een koffer, een aanrechtbank (vaste wandtafel waarop voedsel werd bereid of klaargezet, en andere keukenwerkzaamheden werden verricht). Veertig stuks gleiswerk, een ijzeren pot, drie koperen ketels (om melk te dragen), een koperen moor met benodigdheden om thee te zetten, een koepen ketel. Zesendertig pond varkensvlees<sup>5</sup> en nog enkele kleinigheden.

Te samen waardig bevonden voor 6.10.00 £ grt.

**In de kelder** stonden twee aarden potten, twee "stoofpotten", drie aarden kannen, twaalf stuks aardewerk, een koperen ketel met "staen yzer" of driepikkel met ring om de ketel op te zetten. In een ijzeren pan lag ongeveer vijf pond (2,3194 kg) "swyne vlaeghe" of ingelegd varkensvlees en zes pond boter (2,618 kg). In het Brugse Vrije was het gewoon gewicht van én pond 0,4639 kg. Voor boter was het een afwijkend gewicht: 0,4364 kg<sup>6</sup>.

Te samen waardig bevonden voor 2.12.00 £ grt.

**In de stal** stonden "twee slangen", een spade, een bijl, een kapmes, honderd bundels hout en een varken.

Te samen waardig bevonden voor 2.08.00 £ grt.

#### "Visschers ghewan" of vistuig.

Naar eeuwenoude traditie bezat iedere visser toen zijn eigen vistuig<sup>7</sup>. Joannes van Torre bezat: drie netten om zeetong te vangen, twaalf pond garen (5,566 kg) om netten te

<sup>4</sup> Bezitster, boedelhoudster.

<sup>5</sup> 36 x 0,4639 = 16,700 kg.

<sup>6</sup> P. VANDEWALLE, Oude maten, gewichten en muntstelsels in Vlaanderen, Brabant en Limburg, Oostende, 1984, p. 50; tabel III.

<sup>7</sup> J. Larbouillat, De zeevisscrij te Heist, in: *Rond de Poldertorens*, 15, 1973, 3, p. 83

herstellen of om nieuwe netten te breien. Twee staaknetten <sup>8</sup>, twee gewone sleepnetten voor pladijs, zes netten om rog te vangen, een garnaalnet en wat lood en kurk.

Samen waardig bevonden voor 11.10.00 £ grt.

#### **De klederen van de overledene.**

De "*garde robe*" van de overledene viel, naar onze huidige maatstaven, nogal mager uit. Samengevat bezat hij: vijf broeken, drie jassen met panden en nog drie kortere jasjes, negen hemden, een hoed, twee paar kousen, en een paar schoenen.

Samen geschat op 4.03.00 £ grt.

Emanuel van Torre, de vader van de overledene kocht de schoenen voor 0.05.00 £ grt.

Verder een paar zilveren gespen, door de zilversmid geschat op 1.03.04 £ grt wisselgeld, evenwel in de nalatenschap gebracht in courante waarde voor 1.07.06 £ grt.

De weduwe verklaarde contant te hebben ontvangen bij het overlijden van haar man, het aanwezige geld in het sterfhuis. Het bedrag werd bij de nalatenschap geteld 67.06.02 £ grt.

De weduwe verklaarde geen goederen of verdere baten te kennen, die aan het sterfhuis zouden behoren. Ter memorie.

Het totaal bedrag van de baten bedroeg 126.01.08 £ grt.

Tegenover het activa van het sterfhuis mochten de kosten ingebracht en afgetrokken worden. Deze werden ondergebracht onder de rubriek: "*Commeren ende lasten vanden sterfhuyse*".

Vooraf verklaarde de weduwe dat bij het overlijden van haar man, zij geen gemeenschappelijke schulden of lasten hadden. De onkosten voor de begrafing waren voldaan, voor de verdeling van dit sterfhuis, dit ter herinnering.

De onkosten werden gedetailleerd:

Aan de heren schepenen en de griffier van wezen voor hun taak in de vereffening	0.0700 £ grt
Voor de kanttekening in het gelijkvormig maken van de copies	0.04.00 £ grt
Voor de bevestiging van de staat van goed en het afnemen van de eed van de voogden	0.03.00 £ grt
Aan de deurwaarders over de verbintenissen met de kamer gedurende de vereffening	0.00.01 £ grt
Over het aanbrengen van de zegels op de bijlage en de copies van de akte	0.00.01 £ grt
Over het opstellen van deze staat en de copies	niets
Over " <i>laene</i> " van de weduwe en de voogden	0.12.00 £ grt
Totale som van lasten	1.16.00 £ grt
De baten bedragen	126.01.08 £ grt
Dus meer baten dan lasten	124.05.08 £ grt
Waarvan de ene helft voor de weduwe en de andere helft voor de drie wezen	62.02.10 £ grt

<sup>8</sup> J. LARBOUILLAT, De zeevisserij te Heist, o.c., p. 87. Staaknetten: Op zandbanken in zee plaatsten de vissers staaknetten. Deze bestonden gewoonlijk uit 17 rechthoekige netten van ongeveer 15 meter lengte op een hoogte van anderhalve meter. Onderaan werden de netten met lood verzwaard en vastgelegd met ankers. Bovenaan werden ze drijvend gehouden door kurken. Aldus stonden de netten loodrecht in zee en vormden ze voor de vissen een versperring van 255 meter lang. De kabeljauw die in scholen zwom, verstrikte in de netten en bleef er in hangen tot ze opgehaald werd. De vissers herkenden de verankeringsplaats aan twee boeien.

Met een geijkte formule werd de staat afgewerkt: Pieternelle Schoolmeester bevestigde onder eed de aangifte voor "*waar en deugdelijk*". De heren schepenen van wezen "*slants vanden Vryen*" verklaarden deze zaak voor gehoord te hebben, vereffend en afgesloten, in tegenwoordigheid van de griffier J. Vande Walle.

De griffier schreef bovenaan de registratie dat de vereffening voorgelegd werd in besloten zitting aan de heren schepenen van wezen. Pieternelle Schoolmeester, weduwe en boedelhoudster van het sterfhuis, had, bijgestaan door haar tegenwoordige man, de staat van goed voorgelegd aan Lenaert Vlietinck en Joseph Schoolmeester beiden gezworen voogden van de drie wezen. Gedaan in de "*weesecaemer den 23 july 1768*".

In deze periode van de geschiedenis was het dagelijks leven voor de gewone mens zeer hard. Behalve de liefdadigheid van de armendis waren er geen sociale voorzieningen. Pieternelle Schoolmeester stond er alleen voor met drie jonge kinderen, en zonder inkomsten of bezit.

Enkele maanden na het overlijden van Joannes van Torre was ze hertrouwd met Gillis Terasse, ook een visser te Heist.

Lenaert Vlietinck was de voogd "*paterneel*", hij was gehuwd met Ann-Marie van Torre, de voogd "*materneel*" was Joseph Schoolmeester, de broer van Pieternelle.

## 6. Vergelijkingen tussen tijdgenoten

### 1. Een Heistse boer.

Op 27 december 1775 overleed te Heist, Jan Quintens, landbouwer op het nu genoemde "Boerenhof". In opdracht van zijn weduwe, Paschasia Vandeweerde en van de schoonzoon, maakte men op 19 en 20 maart 1776 de "*staet ende inventaris*" van al zijn bezittingen. Zijn weduwe stierf op 24 juni 1776, en de inventaris werd aangevuld. Er waren vier kinderen uit dit huwelijk geboren.

Jan Quintens en zijn gezin woonden op "*eene schoone ende wel behuysde hofstede*" (= Boerenhof). Hij baatte twee middelgrote hofsteden, een kleine hoeve en verscheidene percelen weide, akkerland en hakhout uit, samen goed voor 205 gemeten (9020 aren).

Hij bewerkte zijn akkers met zes paarden. Die zes paarden konden drie koppels vormen. Voor elk koppel was er een wagen, ploeg en een eg. De rundveestapel omvatte: 12 melkkoeien, 3 vaarzen, 1 stier, 17 ossen, 12 eenjarige runderen, 9 kalveren. Op het neerhof liepen 10 varkens, 30 hennen en 17 eenden. Op de tweede hoeve langs de Isabellavaart waar geen gezin woonde, stonden 3 jonge paarden en 11 runderen. De inventaris geeft een overzicht van de hoeveelheden granen, veevoeder en brandhout aanwezig op de zolders en in de schuren.

Op de twee hoeven beschikte men over allerlei gerief, nodig voor de vele activiteiten op de velden en op de hoeve te verrichten.

In de kamers van het woonhuis bevonden zich in het veelvoud voorwerpen die er nodig waren om te wonen en te slapen in vergelijking met het vissershuisje van Joannes van Torre. De hoeve bezat één staande klok, tien schilderijen, spiegels, kasten, e.a. De boerin was in het bezit van verscheidene juwelen.

De totale som van baten bij de vereffening bedroeg 1645.16.2,5 £ grt, de kosten van het sterfhuis beliepen 416.05.7,5 £ grt. De te verdelen active van de nalatenschap bedroeg 1229.10.07 £ grt<sup>9</sup>.

## 2. Een Lissewegse timmerman.

Te Lissewege overleed timmerman Juliaan Lauwereyns in maart 1763. Hij was de derde echtgenoot van Mary-Therese Callewaert. Bij het opstellen van de "*staet van goede*" was ze reeds voor de vierde keer gehuwd. De gelukkige was Pieter Campagne een "*timmerman van synen style*". Alles wijst erop dat dit huwelijk uit noodzaak werd gesloten. De weduwe Mary-Therese Callewaert had zeker voor nog zes kinderen te zorgen uit haar voorgaande huwelijken, en ze zat diep in de schulden.

Er was evenwel een huwelijkscontract gesloten tussen haar en Juliaan Lauwereyns en de langstlevende kreeg behalve de persoonlijke klederen, de juwelen en de beste ledikant met het beddegoed, de helft van de huisraad en ook het timmermansgereedschap. Dat viel buiten de te verrekenen nalatenschap!

De aanzienlijke voorraad timmerhout in de timmerwinkel werd geschat door Jacobus Lauwereyns, meestertimmerman, deze naamgenoot was vermoedelijk familie van de overledenen en hij heeft de prijzen niet omhoog gedreven. Hij kende de benarde financiële toestand van de weduwe!

De totale som van baten van het sterfhuis werd geschat op 143.08.03 £ grt. De schulden bedroegen 381.19.01 £ grt. De te verdelen nalatenschap resulteerde in 238.10.10 £ grt netto schulden. De voogden verzaakten aan de erfenis voor de wezen. de "*besittighe*" bleef in het bezit van het huis en de timmerwinkel. Een goede zaak voor alle partijen, zeker voor timmerman Pieter Compagne de vierde echtgenoot!<sup>10</sup> De faam van deze laatste als goede vakman overschreed zelfs later de "*prochie*"-grenzen van Lissewege. In 1765 herstelde hij de klokkezolder van de kerk van Heist. Hij leverde en herstelde het jaar daarop de eikengoten langs het dak van deze kerk<sup>11</sup>. In 1768 voerde hij herstellingswerken uit aan de zitbanken, de zitsels en de biechtstoelen in de Heistse parochiekerk<sup>12</sup>. Pieter Compagne had zich goed ingetrouwd!

## 3. Een molenaar te Zuienkerke.

Op 24 juni 1763 overleed op 48-jarige leeftijd Joannes Vandepitte, molenaar te Zuienkerke. Zijn vader Jacobus was ook molenaar geweest te Zuienkerke, en vier van zijn broers waren eveneens molenaars in de streek, nl. te Lissewege, Blankenberge en Hertsberge. Zijn broeder Nicolaas had in 1733 bij het overlijden van zijn vader Jacobus de molen overgenomen te Zuienkerke, maar ingevolge de overlijdens van zijn echtgenoten en zijn opeenvolgende huwelijken had hij de stiel verlaten. Zijn jongere broer, Joannes Vandepitte, nam dan de molen over in 1739.

<sup>9</sup> M. COORNAERT, Staat van goed van een boer van het Boerenhof te Heist (1776), in: *Rond de Poldertorens*, 26, 1984, 1, pp. 13-21 en 2, pp. 67-79.

<sup>10</sup> J. BALLEGEER, Staet van Goede Juliaan Lauwereyns-Callewaert timmerman Lissewege 1763, in: *Rond de Poldertorens*, 32, 1990, 4, pp. 127-157.

<sup>11</sup> R.A.B. Vrije Registers nr. 12.172, Kerkrekening Heist 1765-1766, folio 109 recto en verso.

<sup>12</sup> R.A.B. Kerkfabriek Heist nr. 48, A° 1768.

Zijn tweede vrouw Cecilia Zeghers liet bij de dood van Joannes in 1763 staat van goed opmaken. Uit zijn eerste huwelijk met Cecilia Moret had hij vijf minderjarige kinderen en met zijn tweede vrouw Cecilia Zeghers ook vijf "onbejaerde" kinderen.

De korenwindmolen, de woning en de stallingen, stonden op cijnsland van de kerk, de dis en de pastorie van Zuienkerke. Door erfenis van zijn ouders en door afkoop had hij op twee parten na, de volledige molen en aanhorigheden in eigendom.

Het huishouden van Joannes Vandepitte met Cecilia Zeghers was goed uitgerust. Zijn kleerkast was voor een volksmens wel gevuld en levensmiddelen waren in de woning goed aanwezig. Alhoewel sommige schattingen van twijfelachtige aard waren, werden de volgende waarden aangenomen voor de vereffening van het nalatenschap:

Huishoudgerief, klederen van de overledene, voedselvoorraad	80.06.08 £
Contant geld en debiteuren	3.13.07 £
De korenwindmolen	316.10.00 £
De molenaarswoning en de stallingen	59.25.05 £
	460.15.08 £
Het saldo van "een rente opbrengende lening"	- 16.00.00 £
Het activa van molenaar Joannes Vandepitte bedroeg	444.15.08 £ courant <sup>13</sup>

#### 4. Een Brugse suikerraffinadeur.

Albert Goddijn genaamd "de oude", was in Lichtervelde geboren rond 1688. Hij kwam naar Brugge wonen, werd als poorter ingeschreven in 1723-1724, en overleed er op 3 januari 1765.

Albert Goddijn vestigde zich eerst als kruidenier en werd begin 1714 lid van de nering van kruideniers. In 1713 huwde hij in Brugge Ann-Marie Maton. Zij hadden vier kinderen. Bij het overlijden van zijn echtgenote in 1723 werden in de inventaris van het sterfhuis de voorraden geschat door zijn collega's kruideniers. De voornaamste stocks waren die van olie, azijn en suiker.

In 1741 hertrouwde Albert Goddijn met Anna Tailliu, bij wie hij negen kinderen had.

In 1740 richtte Goddijn als eerste een suikerraffinaderij op in Brugge. In 1763 stelde hij vier personen te werk en produceerde hij jaarlijks 12.00 pond kandij-suiker,

<sup>13</sup> G. VANDEPITTE, De molenaarsfamilie Vandepitte en verwanten, in: *Rond de Poldertorens*, 21, 1979, 4, pp. 157-184.

Courant geld versus wisselgeld: het muntstelsel was in de Oostenrijkse tijd zeer ingewikkeld. Bcknopt samengevat:

1) Men had het pond parisis, waarvan er twaalf in één pond groten Vlaams gingen.

2) Het pond groten Vlaams (£ grt. VI.) was onderverdeeld in 20 schellingen, één schelling = twaalf penningen.

3) Daarnaast had men één gulden, verdeeld in 20 stuivers of 40 groten. Wat betreft de waarde 1 £ grt. VI. = 12 £ parisis = 6 gulden.

4) De Oostenrijkse regering had het pond groten Vlaams gedevalueerd. In officiële en in private boekhoudingen bleef men rekenen en te boek stellen in oude muntwaarde.

De muntstukken: Vlaamse ponden, schellingen en penningen waren niet meer in gebruik. Sedert 1526 werden guldens (f), stuivers, patakons, pistolen, e.a. als munteenheid in gebruik genomen.

De gedevalueerde waarde noemde men "courant" geld, de oude waarde was verrekeningsgeld of "wisselgeld".

De gangbare munten bevatten een bepaald gewicht aan zilver of goud.

5) Metaalwaarde van Zuid-Nederlandse munten. In zilver tussen 1755-1796: gulden = 8,22 gram; £ grt. VI. = 49,32 gram; £ parisis = 4,11 gram. In goud tussen 1749-1785: Gulden = 0,524 gram; £ grt. VI. = 3,144 gram; £ parisis = 0,262 gram.

40.000 pond witte bloedsuiker, 36.000 pond blokjessuiker en 60.000 pond stroop. In totaal een 65 ton suikerproducten. De verkoop hiervan gebeurde voornamelijk in Brugge en in het Brugse Vrije, maar ook in Ieper en in Frankrijk.

De raffinaderij was ondergebracht in lokalen die Goddijn in de Zuidzandstraat bezat. In 1728 had hij "De Groote Naelde" en "De Cleene Naelde" aangekocht, later aangevuld met twee achterliggende huizen in de Korte Vulderstraat, die gebruikt werden voor "rafinade en pakhuis".

Bij zijn overlijden in 1765 liet Albert Goddijn een behoorlijk nalatenschap na. In de "*Staet van Goede*" werd het raffinage materiaal geschat op 260 pond. De voorraden, voornaamste actief werd door de kruideniers geschat op 3.225 ponden. Met inbegrip van de roerende goederen "*meubelen, huiscathelen, zilverwerk*", e.a. bedroegen de activa 6.940 ponden. Er waren wel een ganze reeks debiteuren, vooral dubieuze, van wie men weinig hoop had iets te recupereren.

Goddijn had ook een niet onbelangrijk onroerend bezit. Naast de al vermelde eigendommen waarin hij gevestigd was en handel dreef, bezat hij vier huizen binnen Brugge en een herberg "De Couckhuyt" op Male te Sint-Kruis en twee gemeten zaailand in Moerkerke <sup>14</sup>.

Albert Goddijn was een zeer welstellende burger ten overstaan van onze Heistse voorzaat "*materneel*" in zijn hutje bij de zee!

---

<sup>14</sup> A. VAN DEN ABEELE, Brugse suiker in de 18de eeuw, Een familie van suikerraffinadeurs, de Goddijns. in: *Brugs Ommeland*, 35, 1995, 1, pp. 8-21.

## Bijlage

reeks 2- 14391 Regre.noort 1766 fol.96 verso

Gepresenteert in auditie van d'heeren schepenen van weesen int'slode deser gedenommeert by **Pieternelle Schoolmeester** weduwe ende besittighe van desen sterfhuyse almet geaddiseert met **Gilles Terasse** hieren jegenwoordighen man aen **Lenaert Vlietinck** ende **Joseph Schoolmeester** beide hedent geswooren vooghdn vande dry weesen in texte genaemt actum in weesecaemer den 23 july 1768.

**Staet** ende inventaris van alle de goederen soo meuble als immeuble baeten actien ende crediten mits gaeders commeren ende lasten bleven ende bevonden ten sterfhuyse van **Joannes van torre** fs. **Emanuel** verweckt by **anna Baeremaecker** overleden visscher der visscherye van Heyst ende vryelaet vanden lande vrijen, binnen den ambachte van Lisseweghe gestorfvn op den tweeden april XVII.achtensestig (wiens ziele godt almachtig genaedigh zy) welcken staet heeft doen maecken\* ende stellen in het gheschifte **Pieternelle Schoolmeester** fa. **Michiel** verweckt by **Catheline Vernieuwe**, als gebleven weduwe ende besittighe ten desen sterfhuyse alsnu ertrauwet met **Gilles Tarasse** oock visscher aldaer, den selven staet ten syne van liquidatie over gevende aen **Lenaert Vlietinck** in huywelicke hebbende soverledens suster, ende **Jos. Schoolmeester** en sbesittigens broeder, respective apparante vooghdn paterneel ende materneel, van **Joanna** oudt ontrent acht jaeren, **Joannes** oudt ontrent vyf jaeren, ende **Cecilia** geboren in july 1765. De drye kinderen vanden overleden binnen huywelicke verweckt met de besittighe, tsaemen hun dryen gerecht tot soverledens naegelaeten goederen, ten syne van liquidatie ter auditie van edele ende weerde heeren schepenen ende greffier van weesen vanden lande vanden vrijen, alles in ponden schellinghen grooten vlaems courant jegenwoordighen cours de schellinghen tot seven stuyvers alle andere meerdere ende mindere spetie naer advenante onder alle gewoonelicke protestatie als naer costuyme inder maniere soo volght,

Alvooren de besittighe premitteert, datter voor den aengaen vanden huywelicke, tusschen haer ende den overleden is gemaectt ende besloten contract antenuptiael ofte huywelicxsche voerwaerde, gepasseert ende besloten voor pastor ende getuyghen, wanof den inhouden alhier de regulatuele van het verdeel geven moet, by deen soo wordt het selve volghens copie van diere alhier geexhibeert, van waerde tot worde geinserreert,

*Conforme de copie  
autantique in texte  
benopens alhier gesien .*

Comparerende voor my **Ignatius Bocxtaele** pastor der prochie van Heyst, ende ter presentie van ghetuyghen en hier naer ghe naemt in persooone **Joannes van torre** fs. **Emmanuel** by **anna baerenmaeckers**, jongman vander oude ontrent sesentwintig jaeren toekommenden bruydeghom, ende by dien ten saecken naerschreven geassisteert door **Emmanuel van torre** synen vaeder ende **anna Barmmaeckers** syne moeder, ter eenden zyde ende **pieternelle Schoolmeester** fa. **miachel** by **catheline vernieuwe** jonghe dochter van der oude ontrent negenentwintig jaeren, ende by dien ter saecken naerschreven gheassisteert by **Joseph Schoolmeester** haeren broeder, ende **joannes Schoolmeester** haeren oom, toe kommende bruydt ter andere zyde, Welcke principaele comparanten te kennen gevende, nae datter tusschen beyde stondt te geschieden een apparant huwelick indien het selve synen voertganck magh hebben volgens de wetten en ordonnantien van onze moeder de heylighe roomsche catholicke kerckr in welcken gevalle zy voor eenighen bandt ofte belooft, vanden selven huywelicke

aen elckander belooft en toegzeydt gelyck sy noch beloven en toezegghen mits desen te sullen doen onderhouden de naervolghende conditien en bespreecken,

Alvooren indien den toecommeride bruydegom, de future bruydt quaeme te overleven tzy datter kind ofte kinderen van hunne beyde lichaemen gheboren achter gelaeten worden ofte niet, sal hy blyven hebben en behouden alle syne kleederen, soo lynen als wollen, item alle syne juweelen tzy goude of silvere, tsynen lichaeme dienende, item de beste koetse ghestoffeert ingevolghen hunnen staet, ende sal voorts vermeughen in presy over te nemen alle meubilaire goederen vanden sterfuyse,

Ende waert by aldien de toecommende bruydt, den futuren bruydeghom quaeme te overleven tzy datter kindt ofte kinderen van hunne beyde lichaemen geborren ofte apparentelick staende gheborren te worden achter gelaeten worden ofte niet, sal sy blyven hebben en behouden alle haere kleederen soo lynen, syde als wollen, item alle haere juweelen soo goude als silvere thaeren lichaeme dienende item de beste koetse gestoffeert ingevolghen hunnen staet, ende sal voorts vermeughen in preyse ovet te nemen alle meubilaire goederen vanden sterfhuyse,

Nemaer in diender geen kindt van hunne beyder lichaemen geborren achter gelaeten en weerde, in al sulcke geval by aldien den toecommenden bruydegom de future bruydt quaeme te overleven, sal hy boven alle het gonne hem hier voeren toegestaen is noch blyven hebben en behouden alle syn visschers want, en sal doen naervolghende conditien en bespreecken, voorders noch vooren uyt proffytteren seven hondert guldens voer een huywelicxsche duwarie te verhalaelen uyt de eerste en gereetste penninghen vanden sterfhuyse.

Ende waert by aldien de toecommende bruydt, den futuren bruydeghom quaeme te overleven en sonder datter eenigh kindt van hunne beyde lichaemen gheborren ofte apparentelick staende geborren te worden, achter gelaeten en weerde, sal sy langst levende boven alle het gonne aen haer hier voeren toegestaen is uyt de eerste en geveelste penninghen vanden sterfhuyse noch vooren uyt proffytteren de somme van negenhondert guldens voor een huywelicxsche duwarie,

Sullende voorders alle andere paerten alhier niet ondersproocken ghereguleert worden volgens et disposityf vande costuyme en deelbouck slants vanden vrijen,

aldus ghedaen ende gepasseert binnen de prochie van Heyst ter presentie van **Emanuel van torre**, **anna Barmmaeckers**, **Joseph Schoolmeester** en **Joannes Schoolmeester** als getuyghen hier toe expresselick geroepen en gebeden in teecken der waerheydt hebben my dit onderteeckent met onse en gewoonelicke hanteecken en mercken op eenen zegel van ses guldens den 20<sup>o</sup> juny XVII.achtenvyftigh en was onderteeckent **Joannes van torre** het merck van **Emanuel van torre** het merck van **anna Barmackers** tmerq van **Joseph Schoolmeester** en **Joannes Schoolmeester** en **Ignatius Boextael** pastor in Heyst.

Naer collatie gedaen jegens de originele die geschreven is op zegel van ses guldens is deze bevonden daer mede te accerderen en quod attestor ende was onderteeckent **Ignatius Boextael** pastor in Heyst.

Resulterende uyt den voorigen contracte van huywelick, dat met het voorgeval vande naergelaeten kinderen aende besittighe als bleven langst levende vooren uyt den *inghevolghe de bespreken by het voornoemde contract bedonghen en en transcat memorie.* sterfhuyse volgen moeten alle haere kleederen lynen wollen ende juweelen, soo goude als silvere thaeren lichaeme dienende alsmede de beste koetse ende bedde gestoffeert ingevolghen hunnen staet als oock vermag over te nemen in presye alle de meubilaire goederen vanden sterfhuyse omme maer af te hebben het fleet ende geniet verclaert de besittighe alle

haere cleederen lynen wollen ende juweelen thaeren lyfve dienende mitsgaeders koutse ende bedde thebben behouden, buyten de presye, der gemeene goederen ten sterfhuyse hier naer te verantwerden in gemeene baete,

Ghevende de besittighe te kennen dat de gemeensaemheydt vande besittighe ende den sterfhuyse is gesloten ende gesepareert den XVII meye XVII en achtentsestigh daete van het op nemen de contante penninghen het doen de presye meublen ende catheylen, visch netten ende andere goederen ten sterfhuyse soo dat alsdan alle goet. vinden onvoldaen, is een gemeene baete, als oock alle lasten alsdan ongequeten eene gemeene schult, het gonne op dien valt by desen alsoo sal worden achtervolght ende gebrocht hier ter

memorie.

Ghevende voorders te besittighe te kennen, dat ten aengaen van hun huywelick geene immeuble goederen aen haere nocte aenden overleden en waeren behoerende, alsoock geduerende het selve huywelick geene op hun gesuccedeert nocte geconquesteert, dan alleenleck naer besittighe was behoerende eenig deel in een huys staende op temporele cheyns landen binnen der stede van Blanckenberghe, het gone by haer ende den overleden hebben vercocht, geduerende den huywelicke voor inde twintig ponden grooten, het welcke als meubilaire goederen gebrocht is geworden in het menagie ende sociteudt conjugale dat oock dient voer

memorie.

**Baeten van presye meublen ende catheylen van**

den sterfhuyse hebbende de besittighe ter Interventie vande vooghden vande weesen in desen op den XVI<sup>o</sup> meye 1768, doen preysen ende extimeren door **Adriaen Gheleyns** geswooren pryser van desen lande, alsmede daer **Andries Homers** eene vande stierlieden der visschers van Heyst alle meubilaire goederen huys catheyl huysken

<i>Conforme d'acte</i>	staende op temporelen cheyns landen, visch netten ende andere
<i>prysie in texte</i>	goederen mitsgaeders cleederen ende linwaet vanden overleden
<i>alhier gesien</i>	geene gesodert nocte gereserveert uyt wyzens de acte presye by
<i>en by verdragh</i>	hun danof gheformeert ende onderteeckent, alhier geextriveert, waer-
<i>vande aenhoorder.</i>	van sy besittighe den inhoudenden van dien by desen in baete
	bringht ende vergalt als de goederen op alle dien daer by vervat
	aenveert hebbende.

### Inde Keucken

aldaer bevonden een brander een tanghe een rooster een schauw cleet een schippe twee tafels thien matte stoelen en nogte een coffer een rebbanck veertig stucx gleyers werck een yzer pot drye cooper lauwers, een cooper moor, met thee allaem, een cooper Ketel en sesendertigh pondt swyne vleesch, en noch eenighe muniteyten en tsaemen weerdig bevonden de somme van

£6:10:0 gr.

### In den Keldere

Aldaer bevonden twee aerde potten, twee stoof potten drye aerde kannen twaelf stucx aerde werck, een cooper ketel, met staen yser, twee manden met aerde appels, een yser panne ontrent vijf pondt swyne vlaeghe en ses pondt boter, en tsaemen weerdig bevonden de somme van

£2:12:0 gr.

## In het Stal

aldaer bevonden tweeslangen een spae een bylle een cap mesch en hondert houdt busschen en een swyn en tsaemen weerdigh bevonden de somme van £2:8:0 gr.

## Visschers ghewan

Aldaer bevonden drye tonghe netten, twaelf pondt gaeren, twee staeck plaete netten, twee plaete nets, ses rogghe nets, een geernaert net, en wat loot en corck en al te saemen weerdig bevonden de somme van £11:10:0 gr.

## De Kleederen vande overleden

Aldaer bevonden drye broucx en drye rockyen en drye andere rockjes en noch twee broucx en koussen en negen hemden een hoet een paar schoen een paar coussen en al te saemen weerdig bevonden de somme van £4:3:0 gr.

Aldaer bevonden een huys staende op cheyns vande kercke Heyst, enweerdig bevonden de somme van dertigh pondt ct.ghelt £30 gr.

Voorts een paar silver gispen daer de silversmidt geweerdet £1:3:4 gr. wiss.synde in courant £1:7:6 gr.

Verclaerende de besittighe ter daete scheiden de gemeinsaemheydt vanden sterfhuyse thebben gehadt in contante penninghen, de somme van sevenentsestig ponden ses schellinghen en twee grooten courant gelt by den prysen getelt ende op genomen ingevolghen vande notitie staende op den voet vande presye alhier gemeene behoorende by affirmatie die daer naer alhier by desen worden vergaet ende gebrocht dus £67:6:2 gr.

Hebbende de besittighe ontfanghen van **Emanuel van torre** vyf schellinghen grooten over het overnemen van een paer schoen vanden overleden, aenveert voer daete presye, dus gemeene baete £0:5:0 gr.

Verclaerende de besittighe van gheene andere nochte voerdere goederen ofte baeten meer te weten die aen desen sterfhuyse souden behoorende syn dan degonne hier voeren opgebracht by affirmatie hier ter memo.

1° de totaale somme van baeten £126:1:8 gr.

## Commeren ende lasten vanden sterfhuyse

Verclaerende de besittighe ter daeten scheeden de gemeinsaemheydt geene schulden ofte lasten te hebben, terwyl ter overlyden vanden overleden de gonne alsdan exterende met de oncosten begraevinge alle voldaan ende gequeten syn geworden voer daete scheeden de gemeinsaemheydt ten desen sterfhuyse ter memorie.

Aen dheeren schepenen ende greffier van weesen over hemlieden besoigne inde liquidatie	£0:7:0 gr.
Over het appostilleren deser ende egaleren doublen	£0:4:0 gr.
Over daffirmatie vande staet ende eeden vande vooghden	£0:3:0 gr.
Aende deurwaerders over het alyeren vande caemere ten tyde van liquidatie	1 gr.
Over zegelen annex deser ende doublen	£0:0;1 gr.
Over het stellen deser staet ende doublen	Neant
Over laene vande besittighe ende vooghden	£0:12:0 gr.
1° totele somme van lasten	£1:16:0 gr.
ende degone van baeten bedraeght	£126:1:8 gr.
dus meer baeten dan lasten	£124:5:8 gr.
wanof de besittighe hebbende d'helft	
come over de wederhelft voor de weesen	£62:2:10 gr.

Aldus gehoort geliquideert en gesloten by jonker **Henricus pruyssenaere** en jonker **Jan Portee** schepenen van weesen slants vanden vryen onder alle gewoonelycke protestatie ten daege maende en jaere als ende deser en heeft de besittighe de deughdelyckheyt deser met eede bevestighe my present

*selve enregistre tot V sch.gr.*

**J.Vande Walle.**